

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

СЛОБОДЯНИК Наталія Сергіївна

УДК 347.97 (477)

**РОЗВИТОК ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД У ФОРМУВАННІ
СУДДІВСЬКОГО КОРПУСУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
ДОЛЕЖАН Валентин Володимирович,
Національний університет «Одеська юридична академія», професор кафедри організації
судових, правоохоронних органів та адвокатури

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
МОСКВИЧ Лідія Миколаївна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри
судоустрою та прокурорської діяльності;

доктор юридичних наук, професор
ХОТИНСЬКА-НОР Оксана Зіновіївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, професор кафедри
правосуддя юридичного факультету

Захист відбудеться _____ 2019 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична
академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса,
вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий « ____ » _____ 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На шляху здійснення цілеспрямованих, кардинальних, всеосяжних та комплексних реформ, які мотивуються прагненням модернізувати вітчизняну правову систему та її елементи, привести національне законодавство у відповідність до міжнародних та європейських правових стандартів і створити максимально сприятливі умови для функціонування демократичних інститутів, тісної взаємодії держави та громадянського суспільства, Україною докладено багато зусиль. Однак на теперішній час, попри пройдений шлях перетворень, залишилося ще чимало напрямків, які потребують модернізації, та перепон у демократичному розвитку, усунення яких є обов'язковим.

Одним із якісних показників сталого розвитку України як суверенної та незалежної, демократичної, соціальної, правової держави є сфера правосуддя. При цьому, саме процеси становлення незалежного, справедливого, неупередженого суду, забезпечення гарантованого доступу до суду, створення сприятливих умов для реалізації права на судовий захист, що спрямовано на реалізацію принципу верховенства права, стали, на жаль, досить тривалими та напруженими. Так, з моменту проголошення незалежності та до теперішнього часу в Україні здійснюються спроби реформування судової влади та суміжних інститутів, з урахуванням взаємопов'язаних об'єктивних факторів та супутніх проблемних питань, серед яких: потреба підвищення ефективності правосуддя, якість та оперативність надання судових послуг, зміцнення довіри до судової влади та авторитету суду у суспільстві, підвищення вимог до кандидатів на посаду судді, максимальне забезпечення судової незалежності та підвищення гарантій діяльності суддів (у тому числі і соціальних), запобігання і протидія корупції у суддівському співтоваристві, належне адміністрування судів, впровадження методів досудового врегулювання спорів та вирішення конфліктів, перегляд окремих положень законодавства щодо формування судової влади.

Запорукою стабілізації та ефективного функціонування судової влади в Україні має стати забезпечення існування суддівського корпусу, сформованого на демократичних засадах, що за формою та суттю є одним із найскладніших завдань новітньої судової реформи. Адже на теперішній час відсутність єдиної цілісної концепції формування суддівського корпусу, яка віддзеркалювала би бачення реальних механізмів, форм та методів реалізації перетворень та їх кінцевих результатів (існування прозорого та демократичного порядку формування суддівського корпусу і, в той же час, створення сприятливих умов та необхідних соціальних гарантій для діяльності суддів), сприяє демонстрації не дуже позитивних тенденцій щодо реалізації демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні, для подолання яких необхідно пройти довгий, непростий та неоднозначний шлях.

Беззаперечно, прийняття Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12.02.2015 р., Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. дозволило органічно вирішити декілька блоків взаємопов'язаних питань. По-перше, це започаткування нового етапу впровадження реальних механізмів удосконалення вітчизняної системи судоустрою, серед яких: запровадження прозорого та детально врегульованого порядку призначення суддів на посади; запровадження інституту суддівського досьє; істотне обмеження ролі Президента України у призначенні суддів тощо. Основний акцент зроблено на необхідності залежності суддівської кар'єри виключно від об'єктивних чеснот судді, його професійних та морально-етичних якостей. По-друге, це закріплення значної кількості прогресивних норм, яких уже було перевірено практикою та які зумовили необхідність окреслення нового поля реформ.

Проте, детермінантою ефективних і, водночас, виважених кроків подальшої модернізації та розвитку сучасних демократичних механізмів організації судової влади в Україні, які дійсно будуть захищати суддівський корпус від негативних впливів та втручання у їх правовий статус, має стати урахування особливостей, проблемних аспектів становлення демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні та переосмислення загальних проблем його формування. Адже тільки урахування допущених помилок та попереднього досвіду сприятиме реальній модернізації та демократизації порядку формування суддівського корпусу та органів, відповідальних за його формування, що обумовить підвищення ефективності та прозорості правосуддя, а також забезпечення реальних правових, інституційних гарантій охорони та захисту прав і свобод людини, що стане запорукою зміцнення довіри до судової влади.

Таким чином, теоретична та практична значущість обраної теми, відсутність системних, цілісних досліджень розвитку демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні у контексті широкомасштабного та ефективного реформування української системи правосуддя, а також необхідність формування принципово нової моделі організації судової влади в Україні, яка беззастережно керуватиметься принципом верховенства права, зумовили необхідність та важливість теоретичного обґрунтування і внесення науково аргументованих пропозицій та рекомендацій щодо подальшого удосконалення законодавства України, що стосується утвердження демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні.

Значний внесок у розвиток знань про реформування судової системи, формування суддівського корпусу та ефективність судочинства і демократизації судової системи України зроблено, зокрема, такими вченими, як С. Ківалов, Н. Квасневська, В. Маляренко, І. Марочкін, Л. Москвич, М. Погорельський, С. Прилуцький, В. Сердюк, С. Обрусна, О. Хотинська-Нор та ін.

Безперечно, теоретичні доробки цих науковців є неоціненним внеском у розвиток теорії демократизму у формуванні суддівського корпусу в Україні та удосконалення концепції підвищення ефективності судової системи України. Водночас, попри всю значущість наукових праць названих вчених, вирішення на науковому рівні, у контексті сучасного етапу судової реформи, потребує низка дискусійних питань, а комплексні дослідження розвитку демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні набувають неабиякої актуальності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукової діяльності кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» «Правові аспекти судово-правової реформи» на 2011–2015 роки, як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011–2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671) та плану наукової діяльності кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» «Шляхи вирішення проблем судової влади, правоохоронних органів та адвокатури в умовах євроінтеграції України» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета та задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є формулювання науково обґрунтованих висновків, теоретичних положень та практичних рекомендацій стосовно удосконалення системи демократичних засад формування суддівського корпусу в Україні.

Для досягнення поставленої мети основної уваги приділено вирішенню таких задач:

- окреслити стан наукового опрацювання проблематики становлення демократичних засад формування суддівського корпусу;

- узагальнити етапи правового регулювання порядку формування суддівського корпусу на демократичних засадах;

- охарактеризувати поняття, зміст та сутність демократичних засад формування суддівського корпусу;

- опрацювати міжнародні стандарти та зарубіжний досвід формування суддівського корпусу;

- розкрити особливості реалізації демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні;

- висвітлити процедуру обрання (призначення) складу органів, відповідальних за формування суддівського корпусу;

- охарактеризувати правові засади безпосередньої участі народу у формуванні суддівського корпусу;

визначити напрямки удосконалення порядку формування суддівського корпусу в Україні на демократичних засадах;

надати конкретні пропозиції та практичні рекомендації з удосконалення законодавства щодо реалізації демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні.

Об'єктом дослідження є формування суддівського корпусу в Україні як явище правової дійсності.

Предметом дослідження є розвиток демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стала сукупність як загальнонаукових, так і спеціально-наукових методів та прийомів наукового пізнання. В основу методологічної конструкції дисертаційної роботи покладено системний аналіз, який визначив напрямки та стратегію дослідження процесу розвитку демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні. Діалектичний метод пізнання як загальний світоглядний підхід дозволив забезпечити філософське підґрунтя дослідження, охарактеризувати порядок формування суддівського корпусу в Україні на демократичних засадах з урахуванням єдності та взаємозв'язку соціальних, юридичних та інших чинників, що впливають на ефективність та професіоналізм судової влади в Україні [р.р. 1–3]. Застосування діалектичного методу доповнено такими загальнонауковими (загальнофілософськими) методами, як синергетичний (на стадії, коли ще не сформовано повністю категорії та поняття, тобто не може бути повною мірою використано діалектичний метод) та системний (метод системного аналізу). З метою пізнання природи та сутності реалізації демократичних засад у формуванні суддівського корпусу застосовано історико-правовий [п. 1.3], порівняльно-правовий [п.п. 1.1, 1.3, 2.2], формально-логічний (догматичний), логіко-семантичний, нормативно-догматичний [п.п. 1.2, 2.1, 3.1], соціологічний [п. 3.1] методи, методи системно-структурного аналізу [р. 3], моделювання та класифікації [п.п. 3.1, 3.4]. Застосування методів моделювання, аналізу, синтезу, узагальнення та аналогії сприяло об'єктивності, всебічності та повноті дослідження та зроблених на його підставі висновків.

Науково-теоретичним підґрунтям цього дослідження, насамперед, стали наукові доробки таких вітчизняних та зарубіжних вчених-юристів та науковців у галузі філософії, теорії держави та права, конституційного права, міжнародного права, судоустрою та судочинства, як: С. Алексєєв, Т. Апарова, С. Бабурін, Н. Бакаянова, О. Батанов, В. Бернхем, В. Бігун, В. Бринцев, Є. Васьковський, А. Венгеров, Й. Гессен, С. Глуценко, Ю. Грошевий, К. Гуценко, В. Долежан, В. Дудченко, В. Кампо, С. Ківалов, М. Клеандров, М. Ковальов, М. Козюбра, А. Коні, В. Копейчиков, В. Кривенко, Р. Крусян, В. Леоненко, В. Маляренко, І. Марочкін, А. Мельников, М. Михеєнко, Д. Мідор, Л. Москвич, Г. Мурашин, І. Назаров, В. Нор, В. Савицький, А. Селіванов, Н. Сібільова, В. Сіренко, О. Скакун,

Ю. Старілов, В. Стефанюк, Ю. Стецовський, Б. Страшун, М. Строгович, В. Тацій, Ю. Тодика, В. Туманов, Ю. Оборотов, Г. Омеляненко, М. Погорецький, В. Погорілко, М. Полянський, Ю. Полянський, С. Прилуцький, Д. Притика, П. Рабінович, Н. Радутна, Л. Фрідмен, Б. Футей, О. Хотинська-Нор, В. Чиркін, Д. Шигаль, В. Шишкін та ін.

Нормативно-правовою базою дисертації є Конституція України, законодавчі та інші нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Ради суддів України та міжнародно-правові акти, які є нормативно-правовими основами реалізації демократичних засад у формуванні суддівського корпусу.

Емпіричну базу дослідження становлять довідкові видання, аналітичні та статистичні матеріали тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота є першим у вітчизняній правовій науці комплексним монографічним дослідженням розвитку демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні. У результаті здійсненого дослідження сформульовано ряд нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто автором, серед яких:

уперше:

визначено історичні етапи розвитку демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні: 1) становлення демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в період набуття судовою владою самостійного значення у новоствореній державі (1991–1992 рр.); 2) розвиток демократичних засад у формуванні суддівського корпусу до прийняття Конституції України (1992–1996 рр.); 3) розвиток демократичних засад у формуванні суддівського корпусу у руслі прийняття Конституції України, (1996–2002 рр.); 4) перегляд демократичних засад у формуванні суддівського корпусу у зв'язку з прийняттям Закону України «Про судоустрій» від 07.02.2002 р. № 3018-III (2002–2010 рр.); 5) пошук шляхів збалансування демократичних засад у ході модернізації судової системи за Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI (2010–2016 рр.); 6) втілення демократичних засад у формування суддівського корпусу в рамках оновлення судової системи у контексті прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. № 1401-VIII та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (з 2016 р. – до теперішнього часу);

запропоновано авторське визначення поняття «демократичні засади формування суддівського корпусу» як системи ідей, цілей, принципів, яких закріплено або які впливають зі змісту норм Конституції України, законів України, та є основою правового забезпечення формування суддівського корпусу і взаємовпливу суб'єктів, відповідальних за формування суддівського корпусу та інститутів громадянського суспільства з метою створення умов для утвердження незалежності, ефективності та професіоналізму судової влади в Україні;

сформульовано поняття «виборні засади у формуванні суддівського корпусу» як системи визначальних відправних положень, реалізація та дотримання яких у процесові формування суддівського корпусу є проявом прямого або опосередкованого волевиявлення як якісної ознаки демократичного режиму в державі та гарантією забезпечення демократичності указанного процесу;

запропоновано авторське визначення поняття «міжнародні стандарти формування суддівського корпусу» як базові принципи, рекомендації, правила та критерії, яких розроблено та визнано прогресивною міжнародною спільнотою, що стосуються вимог до організації порядку добору суддів на посади та звільнення їх з посад, просування по службі, які містяться в різноманітних за своєю правовою природою документах, та, за умови обов'язковості їх застосування, конкретизуються у системах національного законодавства;

обґрунтовано, що система демократичних засад формування суддівського корпусу в Україні містить у собі дві групи: нормативно-ціннісні засади та інституційні засади;

визначено, що виборні засади використовуються при обранні (призначенні) складу органів, відповідальних за забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів (Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України), при доборі голів судів та заміщенні адміністративних посад у судах; елементи конкурсу містять процедура добору кандидата на посаду судді (на всіх етапах призначення суддів, пов'язані з тим питання вирішуються шляхом затвердження одних та відхилення інших кандидатів), в результаті чого за допомогою системи добору на виборних засадах обираються кандидати (на ті чи інші посади), що мають високі професійні якості, є доброчесними та відповідають установленим законодавством вимогам;

запропоновано внесення змін до ч. 1 ст. 63 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з метою запобігання неоднозначного тлумачення зазначеної норми та до ч. 1 ст. 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з метою удосконалення процедури затвердження списку присяжних;

запропоновано у законодавстві передбачити адміністративну відповідальність присяжних за безпідставну відмову виконувати свої обов'язки у суді, усупереч наданій згоді шляхом внесення відповідних змін до ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення;

удосконалено:

основні напрями формування суддівського корпусу на демократичних засадах;

наукові положення щодо безпосередньої участі народу в процесі формування суддівського корпусу в контексті надання йому прямої демократичної основи;

положення щодо залежності професійної кар'єри суддів від моральних якостей, ефективності та здібностей, заснованих на об'єктивних критеріях;

змістовне наповнення спрямованості морально-етичних стандартів, пов'язаних зі статусом судді;

механізм забезпечення реалізації демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні;

набули подальшого розвитку:

наукові положення щодо налагодження взаємодії усіх ланок судової системи, інших гілок влади та громадськості з метою забезпечення дієвості демократичних засад формування суддівського корпусу, зміцнення судової влади, підвищення її авторитету та незалежності, а також ефективності судочинства;

наукові напрацювання щодо виборних засад та добору з елементами конкурсу як одного із ключових напрямів суттєвого реформування судової влади в Україні;

тези щодо налагодження комунікації та мережі обміну інформацією між судовою владою і суспільством, органами, відповідальними за підготовку суддів за критеріями спільного інтересу з метою координації та гармонізації програм і методів формування суддівського корпусу на демократичних засадах;

пропозиції щодо підвищення вимог до кандидатів на посаду судді та підвищення соціально-економічних гарантій для суддів;

положення щодо прискорення формування та забезпечення функціонування Служби судової охорони, діяльність якої, зокрема, буде спрямовано на запобігання посяганням на суддів;

наукові напрацювання щодо розмежування понять «суддівське самоврядування» та «врядування»;

теза щодо потреби законодавчого розмежування завдань і напрямів діяльності органів суддівського самоврядування та органів суддівського врядування;

ідеї перегляду організаційної структури Ради суддів України в частині скорочення чисельності комітетів та акцентування роботи на напрямках комунікації, захисту незалежності суддів та суддівської етики;

наукові положення щодо можливості використання досвіду інших країн щодо формування суддівського корпусу на демократичних засадах;

запропоновано зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертаційному дослідженні положення, зроблені узагальнення, висновки та пропозиції мають загальнотеоретичне та прикладне значення.

Результати дослідження можуть бути використаними у:

науково-дослідницькій сфері – для подальшого вивчення та удосконалення загальнотеоретичних досліджень проблем реалізації демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні;

правотворчій сфері – при підготовці змін та доповнень до чинного законодавства, спрямованих на удосконалення правових засад формування суддівського корпусу в Україні;

правозастосовчій сфері – для удосконалення реалізації норм права при формуванні та функціонуванні суддівського корпусу в Україні;

навчальному процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи», інших навчальних дисциплін із судоустрою, зокрема, для підготовки лекцій та навчально-методичних матеріалів.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено на засіданні кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення та висновки дисертаційного дослідження було представлено та обговорено на: міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій ювілею академіка С.В. Ківалова (м. Одеса, 16–17 травня 2014 р.), міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права» (м. Київ, 11–12 липня 2014 р.), «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Дніпропетровськ, 1–2 серпня 2014 р.), «Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні» (м. Харків, 15–16 серпня 2014 р.), «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» (м. Київ, 12–13 вересня 2014 р.), «Пріоритетні напрями розвитку сучасної науки» (м. Харків, 15–16 серпня 2014 р.), «Стан та перспективи розвитку юридичної науки» (м. Дніпропетровськ, 3–4 жовтня 2014 р.), «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 20–21 лютого 2015 р.), «Юридична наука та практика у третьому тисячолітті» [м. Кошице (Словаччина), 27–28 лютого 2015 р.)], «Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 27–28 березня 2015 р.), «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м. Київ, 10–11 квітня 2015 р.), «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 15–16 травня 2015 р.), «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» (м. Херсон, 1–2 червня 2018 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертаційному дослідженні, викладено у 22 публікаціях, у тому числі у 7 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 – у виданні України, якого включено до міжнародних наукометричних баз, 1 – у зарубіжному науковому виданні, а також у 13 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою дослідження і складається із вступу, трьох розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, із них основного тексту – 176 сторінок. Список використаних джерел налічує 281 найменування і міститься на 28 сторінках. Додатки – на 14 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її зв'язок з науковими планами та програмами, окреслено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо апробації та публікації результатів дослідження.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження демократичних засад у формуванні суддівського корпусу» містить три підрозділи, в яких проаналізовано стан наукових досліджень проблематики становлення демократичних засад формування суддівського корпусу, методологію наукового пізнання предмета дослідження у вітчизняній правовій науці, узагальнено етапи правового регулювання порядку формування суддівського корпусу на демократичних засадах та визначено відповідну періодизацію.

У **підрозділі 1.1. «Стан наукового опрацювання проблематики становлення демократичних засад формування суддівського корпусу»** на основі ретроспективного огляду досліджень, присвячених проблематиці становлення судової влади та змінам у системі судоустрою України, проаналізовано генезу створення науково обґрунтованої моделі формування суддівського корпусу в Україні, заснованої на демократичних засадах. Виявлено стійку тенденцію щодо демократизації судової системи України та удосконалення правової регламентації формування суддівського корпусу в Україні на демократичних засадах.

Наголошено на тому, що в контексті проведення новітньої реформи української системи правосуддя, а також формування принципово нової моделі організації судової влади в Україні, розробки потребує цілісна науково обґрунтована концепція втілення демократичних засад у формування суддівського корпусу в Україні.

У **підрозділі 1.2. «Методологія наукового пізнання предмета дослідження»** проаналізовано методологічний інструментарій, який дозволив всебічно розкрити обрану тему дослідження, з'ясувавши історико-теоретичні передумови, переваги та недоліки формування суддівського корпусу на демократичних засадах, а також окреслити перспективи його удосконалення у сучасних умовах.

Акцентовано увагу на тому, що за доктриною поділу влади і Конституцією України судова влада є окремою самостійною гілкою влади,

у зв'язку з чим виправданим є її аналіз як частини державної влади, а з методологічних позицій – як способу організації та здійснення влади певними методами, що дає змогу виокремити відповідні поняття, принципи та окреслити перспективи практичної реалізації демократичних засад у процесі формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів в Україні.

У підрозділі 1.3. «Розвиток правової думки та законодавства з питань формування суддівського корпусу на теренах України» доведено, що велике значення при впровадженні на національному рівні нових інститутів мають соціальні умови, державний лад, політичний режим та інші історично обумовлені фактори.

Здійснено аналіз етапів правового регулювання організації судової влади та здійснення правосуддя, а також порядку формування суддівського корпусу на теренах України. Визначено переваги та недоліки впровадження ідеї виборності як способу формування суддівського корпусу.

Розділ 2 «Правові засади формування суддівського корпусу» складається з трьох підрозділів, в яких розкрито поняття та сутність демократичних засад формування суддівського корпусу, а також проаналізовано зарубіжний досвід та міжнародні стандарти формування суддівського корпусу на демократичних засадах.

У підрозділі 2.1. «Поняття та сутність демократичних засад формування суддівського корпусу» проаналізовано основні найбільш поширені у чинному законодавстві та науковій літературі трактування поняття «демократичні засади» та запропоновано авторське визначення поняття «демократичні засади формування суддівського корпусу».

Акцентовано увагу на тому, що через близькість лексичного значення понять «засади» та «принципи» більшість вчених практично повністю їх ототожнюють. Разом із тим, будучи дуже близькими за значенням, базовими закономірностями певних явищ та засобом практичного удосконалення права, вони не є синонімами та тотожними категоріями. Поняття «засади» є більш широким та окреслює найважливіші підвалини і закономірності певного явища, а їх метою є збалансування, узгодження здійснюваного впливу. Поняття «засада» є ширшим за своїм змістом та охоплює також і ті явища, які окреслюються категорією «принцип». Разом із тим, реалізація засад як нормативно-регулятивного компоненту функціонування законодавчої, виконавчої та судової гілок влади здійснюється через визначення механізму та конкретних суб'єктів, відповідальних за створення умов для утвердження незалежності, самостійності, ефективності та професіоналізму системної діяльності держави, яка реалізується в законодавчій, виконавчій та судовій сферах.

Доведено, що, з огляду на те, що судова влада є самостійною та незалежною гілкою державної влади, а принцип суверенітету народу є одним з основоположних для зміцнення демократії, – народ або його представники мають право брати безпосередню участь у формуванні суддівського корпусу.

У підрозділі 2.2. «Зарубіжний досвід формування суддівського корпусу на демократичних засадах» здійснено аналіз практики формування та функціонування систем судоустрою зарубіжних країн у контексті демократизації та результативності, а також становлення довіри суспільства до судової влади.

Встановлено, що на теперішній час існує декілька дієвих підходів до формування суддівського корпусу, серед яких чільне місце посідає і його формування з використанням істотного елементу виборності. З теоретичного боку, такий підхід покликано забезпечити справедливий, відкритий та неупереджений спосіб формування суддівського корпусу та покласти в його основу демократичні засади. При цьому, способи заміщення суддівських посад у кожній із країн мають свої особливості, зважаючи не лише на специфіку правової системи, але й залежно від того, які саме судді призначаються на посади (навіть у рамках однієї правової системи). Однак найбільш поширеними способами формування суддівського корпусу в зарубіжних країнах є призначення суддів та їх обрання.

Зроблено акцент на тому, що загальним і незаперечним правилом усіх демократичних судових систем є незалежність суддів, яка надається як прерогатива або привілей не на користь власних інтересів суддів, а для забезпечення верховенства закону та в інтересах тих осіб, які покладають надію на правосуддя. При цьому, незалежність, яка використовується як гарантія неупередженості, впливає майже на всі аспекти кар'єри судді: від його підготовки до обрання чи призначення, підвищення на посаді або вжиття дисциплінарних заходів.

У підрозділі 2.3. «Міжнародні стандарти формування суддівського корпусу» проаналізовано положення основних міжнародно-правових актів, які стали підосновою ефективної реалізації принципу судової незалежності. Встановлено, що у переважній більшості міжнародних актів тісно переплітаються порядок формування суддівського корпусу на демократичних засадах та ефективність реалізації принципу судової незалежності.

Акцентовано увагу на тому, що незалежність судді є досить вразливою у силу самої процедури формування суддівського корпусу та широкої можливості маніпулювання таким процесом з боку законодавчої та виконавчої влади. Підкреслено, що ефективним внеском у координацію та гармонізацію програм і методів формування суддівського корпусу на демократичних засадах може стати зміцнення мережі обміну інформацією між особами та органами, відповідальними за підготовку суддів.

Доведено, що однією з передумов якості функціонування судової системи є ефективність підготовки фахівців усіх суміжних юридичних професій. Зроблено акцент на тому, що національні правові системи все частіше зустрічаються з процесами, які мають міжнародний характер, у зв'язку із чим нагальною потребою є еволюція у підготовці, практичній

діяльності, етиці суддів, що обумовлює необхідність налагодження взаємовідносин між міжнародними судовими інституціями та забезпечення ефективного застосування міжнародного та європейського права.

Зазначено, що національне законодавство України з питань формування суддівського корпусу певною мірою відповідає міжнародно-правовим нормам в аспекті демократичних засад, однак окремі питання формування суддівського корпусу потребують удосконалення та належної правової регламентації: запровадження дієвого механізму контролю за виконанням рішень Ради суддів України та З'їзду суддів України; запровадження механізму підзвітності членів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, обраних З'їздом суддів України, Раді суддів України; підвищення активності суддів у питаннях самоврядування; необхідність підвищення якості комунікації між судовою владою та суспільством; підвищення ефективності єдиного комунікаційного центру судової влади; необхідність організації належного правового супроводу суддів у справах, пов'язаних із захистом професійних інтересів; формування та забезпечення функціонування Служби судової охорони, діяльність якої буде спрямовано на запобігання фактів посягання на суддів, застосування ефективних способів захисту суддів та їх сімей від тиску, загроз та небезпек, що стане однією з гарантій здійснення правосуддя відповідно до принципу верховенства права.

Розділ 3 «Структурно-функціональна характеристика демократичних засад у формуванні суддівського корпусу» складається з чотирьох підрозділів, в яких охарактеризовано процедуру обрання (призначення) складу органів, відповідальних за формування суддівського корпусу, правові засади безпосередньої участі народу у формуванні суддівського корпусу, а також розкрито питання реалізації демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні та окреслено перспективи удосконалення порядку формування суддівського корпусу в Україні на демократичних засадах та підвищення ефективності судочинства.

У підрозділі 3.1. «Реалізація демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні» встановлено, що судова влада відіграє ключову роль у забезпеченні демократизму в Україні, а тому будь-які демократичні перетворення в Українській державі не можуть та не повинні відбуватися поза контекстом удосконалення організації та функціонування судової влади, яка доволі часто стає основним об'єктивним критерієм збереження демократичних основ державного ладу та недопущення узурпації державної влади, а також гарантією демократії.

Доведено, що необхідним аспектом демократичних засад формування суддівського корпусу є належне законодавче забезпечення порядку добору суддів, затвердження списків присяжних, проходження кандидатами на посаду судді та судьями кваліфікаційного оцінювання, особливостей обрання на посади голів судів, процедур формування Верховного Суду,

механізмів комплектування вищих спеціалізованих судів, процедури обрання слідчих суддів із числа суддів місцевого загального суду тощо.

Зазначено, що положення чинного законодавства України, якими врегульовано процедуру добору присяжних, не передбачають безпосередньої прямої участі народу у такому доборі, а тому правосуддя через присяжних здійснюється не безпосередньо народом, а опосередковано, що слід враховувати при внесенні змін та доповнень до Конституції України.

Акцентовано увагу на тому, що сучасний порядок формування суддівського корпусу та органів, відповідальних за його формування, а також порядок заміщення адміністративних посад у судах характеризується наявністю проявів виборних засад. При цьому, говорячи про порядок формування суддівського корпусу, доречно використовувати словосполучення «призначення за наслідками обрання».

Окреслено особливості сучасного порядку формування суддівського корпусу в Україні: відповідні рішення приймаються компетентними органами судової влади з додержанням встановленого законом порядку, порушення якого робить їх рішення неправомірними; прояв демократичних засад формування суддівського корпусу у самій процедурі добору, яка суддівським співтовариством має додержуватись особливо суворо; незалежність кінцевих результатів щодо окремих кандидатур від думки глави держави; відсутність проявів формалізму при обранні та затвердженні кандидатур парламентом, які мали місце раніше та зумовлювали затягування процедури добору на посаду судді й викликали серйозні заперечення з боку європейських структур.

Розкрито окремі аспекти запровадження до національної системи судоустрою інституту суддівського досьє, який має відображати рівень підготовки, ефективність та продуктивність професійної діяльності кожного носія судової влади впродовж його діяльності шляхом узагальнення та аналізу в динаміці інформації про суддів, сприяти удосконаленню порядку та методології кваліфікаційного оцінювання судді, а також порядку проведення іспиту та конкурсу.

У підрозділі 3.2. «Процедура обрання (призначення) складу органів, відповідальних за формування суддівського корпусу» досліджено інновації, запроваджені у рамках новітньої судової реформи, які стосуються процедури обрання (призначення) складу Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Громадської ради доброчесності та Громадської ради міжнародних експертів.

Встановлено, що рішення Вищою радою правосуддя приймаються з додержанням демократичних процедур. Саме у цьому аспекті мають прояв не тільки ознаки демократичності функціонування Вищої ради правосуддя як конституційного органу державної влади та суддівського врядування, але й окремі аспекти структурно-функціональної характеристики демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні.

Доведено, що спроби модернізації функціональної складової діяльності Вищої ради правосуддя як конституційного органу державної влади та суддівського врядування, спрямовані на утвердження та удосконалення існуючої концепції демократичних засад формування суддівського корпусу в Україні, не внесли істотних коректив щодо основних завдань Вищої ради правосуддя (оновленої Вищої ради юстиції) та порядку їх здійснення. Однак запровадження досить складного механізму формування складу Вищої ради правосуддя стало запорукою зміцнення позиції демократичних засад як визначального показника її організації та функціонування.

Увагу акцентовано на тому, що на теперішній час законодавець із мінімальними розбіжностями вважає органами суддівського врядування не тільки Вищу раду правосуддя, але й Вищу кваліфікаційну комісію суддів.

Підкреслено, що нормативно закріплене поняття «суддівське самоврядування» в Україні не збігається з його функціональною спрямованістю, оскільки повноваження, надані органам суддівського самоврядування, мають як зовнішню, так і внутрішню складові. Крім того, визначено необхідність законодавчого розмежування завдань і напрямів діяльності органів суддівського самоврядування та органів суддівського врядування. Оскільки ототожнення розуміння «суддівського врядування» із «суддівським самоврядуванням» може призвести до викривлення розуміння самого терміна «самоврядування», відходу від зафіксованих у Конституції України та Законі України «Про судоустрій та статус суддів» цілей суддівського самоврядування, зосереджених на захисті професійних інтересів суддів та вирішенні питань внутрішньої діяльності. Вбачається, цільовим призначенням суддівського врядування має бути створення та забезпечення для органів судової влади таких умов функціонування.

У *підрозділі 3.3. «Правові засади безпосередньої участі народу у формуванні суддівського корпусу»* зазначено, що сучасні реалії зумовлюють необхідність створення такої моделі формування суддівського корпусу, яка не просто відзначалася би своєю радикальністю та новизною, але й істотно удосконаливала нинішній порядок формування суддівського корпусу, гармонійно інтегрувалася в існуючу систему та була логічним і послідовним продовженням здійснюваних реформ та перетворень у сфері організації судової влади.

Визначено, що сприйняття реформ судової системи та їх втілення великою мірою залежать від особливостей менталітету народу та рівня його правової культури. Однак не менш вагомим кроком на шляху підвищення авторитету суду та зміцнення довіри до судової влади є зміна ставлення народу до суду.

Встановлено, що заходи щодо формування суддівського корпусу на виборних засадах не можуть мати загальнодержавного характеру, проте їх можна впровадити як варіант вирішення проблематики забезпечення нормального функціонування місцевих загальних судів. Увагу акцентовано

на тому, що у разі втілення на законодавчому рівні ідеї виборності суддів народом, конституційна норма про порядок обрання суддів народом може мати бланкетний характер, у зв'язку з чим детальне врегулювання порядку організації виборів суддів та форм реалізації виборності має бути передбачено спеціальним законом. Проте важливо, щоб за умови запровадження виборності суддів не було зружено правові аспекти забезпечення принципів їх незалежності та незмінюваності.

У *підрозділі 3.4. «Перспективи удосконалення порядку формування суддівського корпусу в Україні та підвищення ефективності судочинства»* проаналізовано сучасну проблематику функціонування суддівського корпусу в Україні та запропоновано шляхи її вирішення.

Встановлено, що важливою проблемою удосконалення функціонування суддівського корпусу в Україні на теперішній час залишається забезпечення незалежності суддів від протиправного впливу для гарантування їх незалежності при здійсненні судочинства.

Підкреслено, що стажування та наставництво (коучинг) кандидатів на посаду судді є вагомою складовою спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді. Крім того, альтернативним способом розв'язання конфліктів може стати законодавче закріплення права позапроцесуального спілкування судді з усіма учасниками процесу, що сприятиме зменшенню навантаження на суди (запровадження медіації).

Встановлено, що підвищення довіри суспільства до суду потребує підвищення рівня соціальної (у тому числі юридичної) відповідальності представників влади та громадськості, а також залучення представників народу до формування суддівського корпусу. При цьому, методи, на яких ґрунтуються сучасні підходи щодо визначення рівня довіри до суду в Україні, потребують перегляду та удосконалення.

Доведено, що тільки досягнення оптимального балансу між підвищенням вимог до кандидата на посаду судді та діючого судді і підвищенням гарантій для суддів, у тому числі соціальних, сприятиме підвищенню престижу посади судді.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** сформульовано найбільш суттєві результати та положення дослідження. Наведено теоретичні узагальнення та визначено шляхи удосконалення правового регулювання порядку формування суддівського корпусу в Україні та підвищення ефективності судочинства на демократичних засадах, а саме:

1. Конституція України не містить поняття «демократичні засади» та «суддівський корпус», проте саме норми Конституції, які закріплюють характеристики української держави, основні засади судочинства, принципи функціонування судів і діяльності суддів, визначають демократичний характер механізму формування суддівського корпусу в

Україні, складові якого знаходяться у концептуальній єдності. У зв'язку із цим саме Конституція є нормативною основою реалізації демократичних засад формування суддівського корпусу в Україні і здійснює спрямовуючий вплив як на всю систему нормативно-правового забезпечення, так і на зміст безпосередньо демократичних засад формування суддівського корпусу в Україні.

2. Обґрунтовано, що система демократичних засад формування суддівського корпусу в Україні містить у собі дві групи: нормативно-ціннісні засади та інституційні засади. При цьому, нормативно-ціннісні засади визначають цілі, завдання, пріоритети суб'єктів, які прямо чи опосередковано стосуються формування суддівського корпусу. У той же час, інституційні засади визначають принципи, форми діяльності та взаємовпливу суб'єктів, відповідальних за формування суддівського корпусу. Разом із тим, доведено, що інституційні засади містять три групи: 1) правові засади діяльності суб'єктів, відповідальних за формування суддівського корпусу; 2) правові засади безпосередньої участі народу у формуванні суддівського корпусу; 3) правові засади взаємовпливу усіх суб'єктів, які прямо чи опосередковано стосуються формування суддівського корпусу.

3. Структурними елементами механізму забезпечення реалізації демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні є: 1) внутрішня та зовнішня незалежність суддів як гарантія неупередженості здійснення правосуддя; 2) наявність органів, незалежних від виконавчої та законодавчої влади, що містять достатню кількість представників судової влади, покликаних захищати незалежність суддів, приймати рішення про відбір і кар'єру суддів; 3) використання виборних засад при формуванні суддівського корпусу та органів, відповідальних за його формування; 4) об'єктивні та прозорі критерії доступу до суддівських посад, засновані на оцінюванні попереднього професійного досвіду, кваліфікації та підготовки, доброчесності особи; 5) залежність професійної кар'єри суддів від моральних якостей, ефективності та здібностей, заснованих на об'єктивних критеріях; 6) налагодження комунікації та мережі обміну інформацією між судовою владою та суспільством, особами та органами, відповідальними за підготовку суддів за критеріями спільного інтересу з метою координації та гармонізації програм і методів формування суддівського корпусу на демократичних засадах; 7) налагодження взаємодії усіх ланок судової системи, інших гілок влади та громадськості з метою забезпечення дієвості демократичних засад формування суддівського корпусу, зміцнення судової влади, підвищення її авторитету та незалежності, а також ефективності судочинства.

4. Доведено, що формування суддівського корпусу шляхом безпосередньої участі народу у цьому процесові покликано забезпечити справедливий, відкритий та неупереджений спосіб формування суддівського корпусу та покласти в його основу демократичні засади.

5. Виокремлено такі основні підходи у баченні перспектив запровадження та реалізації ідеї виборності суддів в Україні: 1) інститут мирових суддів як модель, якої буде засновано на традиціях здійснення правосуддя непрофесійними судьями (західноєвропейські країни) та впровадження на рівні територіальних громад громадських мирових суддів; 2) інститут мирових суддів у вигляді моделі, заснованої на традиції виконання функцій мирових суддів професійними юристами та впровадження у структуру судової системи мирових судів як окремої ланки, судді до якої обиратимуться безпосередньо народом; 3) обрання безпосередньо народом суддів місцевих загальних судів.

6. Виокремлено основні блоки питань, які потребуватимуть послідовного вирішення у разі втілення ідеї про безпосередню участь народу у формуванні суддівського корпусу: 1) ті, що мають концептуальний характер: визначення позиції щодо територіальної реалізації принципу виборності суддів; формулювання моделі виборів, найбільш прийнятної у рамках правової системи України, та форми її реалізації; 2) ті, що пов'язані з правовою регламентацією принципу виборності: закріплення принципу виборності суддів у Конституції України; внесення змін до законодавства з питань судоустрою і статусу суддів, зокрема, Закону України «Про судоустрій і статус суддів»; розробка спеціального закону про порядок організації та вибори суддів; 3) ті, що мають організаційний характер та безпосередньо пов'язані з реалізацією права громадян у формуванні суддівського корпусу: співвіднесення з виборами місцевих судів; фінансування; порядок інформування про кандидатур; порядок проведення виборів у разі появи вакантної посади (достроково); створення незалежного органу, уповноваженого приймати рішення щодо суддівської служби, надавати висновки.

7. Підкреслено, що на теперішній час нормативно закріплене поняття «суддівське самоврядування» в Україні не збігається з його функціональною спрямованістю, оскільки повноваження, надані органам суддівського самоврядування, мають як зовнішню, так і внутрішню складову. При цьому, завдання із забезпечення незалежності суддів і судів, контроль за організацією діяльності судів в Україні покладаються не лише на органи суддівського самоврядування, але й на інші державні органи, що робить неможливим визначення суб'єкта, відповідального за порушення в указаній сфері.

8. Доведено, що нагальною є потреба законодавчого розмежування завдань і напрямів діяльності органів суддівського самоврядування та органів суддівського врядування, оскільки ототожнення розуміння «суддівського врядування» із «суддівським самоврядуванням» може призвести до викривлення розуміння самого терміна «самоврядування», відходу від зафіксованих у Конституції України та Законі України «Про судоустрій та статус суддів» цілей суддівського самоврядування, зосереджених на захисті професійних інтересів суддів та вирішенні

питань внутрішньої діяльності. Вбачається, цільовим призначенням суддівського врядування має бути створення та забезпечення для органів судової влади таких умов функціонування.

9. З огляду на досить складну організаційну систему суддівського самоврядування та суддівського врядування в Україні, а також враховуючи позитивний досвід суддівського самоврядування у країнах Європейського Союзу, вбачається за доцільне передбачити виняткову роль суддівського самоврядування не тільки щодо питань внутрішньої діяльності судів, але й щодо кадрових питань, здійснення дисциплінарної функції щодо суддів, а також щодо розробки ефективних способів захисту суддів від тиску, загроз та небезпек.

10. Доведено, що удосконалення порядку формування суддівського корпусу в Україні на демократичних засадах має здійснюватися у двох напрямках: 1) виправлення допущених помилок; 2) використання міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду формування суддівського корпусу на демократичних засадах. До першого напрямку належать детальна правова регламентація та формальне закріплення у чинному законодавстві концепції системи демократичних засад формування суддівського корпусу в Україні, а також застосування комплексного підходу щодо формування суддівського корпусу на демократичних засадах в Україні, що стане запорукою успішних перетворень у сфері судоустрою, статусу суддів і судочинства, оскільки одними лише змінами існуючого порядку добору суддів на посади та звільнення їх з посад, що спостерігаються на теперішній час, не можна досягти прогресивних змін у зазначеній сфері. До другого напрямку належить запровадження дієвого механізму контролю за виконанням рішень Ради суддів України та 3'їзду суддів України; підвищення якості комунікації між судовою владою та суспільством; підвищення ефективності єдиного комунікаційного центру судової влади; організація належного правового супроводу суддів у справах, пов'язаних із захистом професійних інтересів; закріплення права позапроцесуального спілкування судді з усіма учасниками процесу, що сприятиме зменшенню навантаження на суди, зокрема, через запровадження медіації.

11. Запропоновано:

а) внести зміни до ч. 1 ст. 63 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», виклавши її у такій редакції: «Присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її письмовою згодою вирішує справи у складі суду разом із суддями»;

б) внести зміни до ч. 1 ст. 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», виклавши її у такій редакції: «Для складання списків присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України не менше, ніж за шість місяців до закінчення повноважень попереднього складу присяжних звертається до відповідних місцевих рад з поданням про формування списку громадян, які постійно проживають на територіях, на яких поширюється територіальна юрисдикція відповідного окружного

суду, відповідають вимогам, передбаченим у статті 65 України «Про судоустрій і статус суддів», і надали письмову згоду бути присяжними»;

в) ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення після абзацу другого доповнити новим абзацом такого змісту: «Неповага до суду, що виразилась у безпідставній відмові присяжного виконувати свої обов'язки в суді, всупереч наданій згоді, або в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення присяжним дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил, – тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». У зв'язку із цим абзаци третій – десятий вважати відповідно абзацами четвертим – одинадцятим.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових періодичних виданнях:

1. Слободяник Н.С. Актуальні питання формування суддівського корпусу: аналіз досвіду України та США. *Митна справа*. 2014. 384 с. № 3 (93). Ч. 2. С. 243–250.

2. Слободяник Н.С. Про підвищення ефективності правосуддя та зміцнення довіри до судової влади. *Митна справа*. 2014. 547 с. № 6. Ч. 2. Кн. 2. С. 396–404.

3. Слободяник Н.С. Вибірне начало та його значення у формуванні суддівського корпусу. *Юридичний вісник*. 2014. 450 с. № 6. С. 425–432.

4. Слободяник Н.С. Формування суддівського корпусу в Україні: новели та перспективи подальшого вдосконалення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2015. 193 с. № 2. С. 176–182.

5. Слободяник Н.С. Виборність суддів: зарубіжний досвід та перспективи для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. 195 с. № 33. С. 173–177.

6. Слободяник Н.С. Зарубіжний досвід комплектування суддівського корпусу. *Адміністративне право і процес*. 2015. 348. № 2. С. 300–311.

7. Слободяник Н.С. Поняття та сутність демократичних засад формування суддівського корпусу. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. С. 289–297.

Стаття у виданні України, якого включено до міжнародних наукометричних баз:

1. Slobodianyuk N.S. Current issues on the formation of the judiciary in Ukraine. *Молодий вчений*. 2015. 169 с. № 12.1 (27.1). С. 131–135.

Публікація у зарубіжному виданні:

1. Слободяник Н.С. Выборность судей в свете реализации гарантий независимости судей в Украине. *Legea și viața (Закон и жизнь)*. 2014. 138 с. № 7/3. С. 113–117.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Слободяник Н.С. Проблемні питання притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16–17 трав. 2013 р.)* : у 2 т. / відп. за вип. д-р юрид. наук, проф. В.М. Дрьомін. Одеса : Фенікс, 2013. Т. 2. С. 257–258.

2. Слободяник Н.С. Выборность суддів у світлі реалізації гарантій незалежності суддів. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. ювілею академіка С.В. Ківалова (м. Одеса, 16–17 трав. 2014 р.)* : у 2 т. / відп. ред. В.М. Дрьомін. Одеса: Юрид. л-ра, 2015. 820 с. Т. 1. С. 222–224.

3. Слободяник Н.С. Выборность суддів у світлі формування суддівського корпусу за реформою 1864 року. *Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11–12 лип. 2014 р.)*. Центр правових наукових досліджень, 2014. 138 с. С. 112–114.

4. Слободяник Н.С. До питання безпосередньої участі народу у формуванні суддівського корпусу. *Сучасне правотворення: питання теорії та практики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 1–2 серп. 2014 р.)*. Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2014. 111 с. С. 98–100.

5. Слободяник Н.С. До питання про виборне начало у формуванні суддівського корпусу. *Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–13 верес. 2014 р.)*. Київ: Центр правових наукових досліджень, 2014. 111 с. С. 20–22.

6. Слободяник Н.С. Особливості механізму формування суддівського корпусу у США. *Пріоритетні напрями розвитку сучасної науки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19–20 верес. 2014 р.). 2014. 103 с. С. 56–58.

7. Слободяник Н.С. Деякі питання формування суддівського корпусу в Україні. *Стан та перспективи розвитку юридичної науки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 3–4 жовт. 2014 р.). Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2014. 111 с. С. 100–101.

8. Слободяник Н.С. Выборность суддів у наукових поглядах та законодавчих ініціативах сучасників. *Право як ефективний суспільний регулятор* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 20–21 лют. 2015 р.). 2015. 119 с. С. 22–24.

9. Слободяник Н.С. Перспективи вдосконалення механізму формування суддівського корпусу у контексті судової реформи в Україні. *Юридична наука та практика у третьому тисячолітті*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кошице, 27–28 лют. 2015 р.). 2015. 195 с. С. 48–49.

10. Слободяник Н.С. Пріоритетні напрямки реформування судової влади в Україні на сучасному етапі. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 27–28 берез. 2015 р.). 2015. 139 с. С. 29.

11. Слободяник Н.С. Історико-правові аспекти добору суддів на посади на виборних засадах. *Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10–11 квіт. 2015 р.). 2015. 143 с. С. 138–140.

12. Слободяник Н.С. Деякі питання добору суддів на посади: аналіз досвіду зарубіжних країн. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15–16 трав. 2015 р.) : у 2 т. / відп. ред. М.В. Афанасьєва. Одеса : Юрид. л-ра, 2015. 667 с. Т. 2. С. 153–154.

13. Слободяник Н.С. Щодо новацій, спрямованих на зміцнення демократичних засад формування суддівського корпусу в Україні. *Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 1–2 черв. 2018 р.): відп. ред. О.С. Саїнчин. Херсон: Видав. дім «Гельветика», 2018. 139 с. С. 123–127.

АНОТАЦІЯ

Слободяник Н.С. Розвиток демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура». – Національний університет «Одеська юридична академія», Міністерство освіти і науки України, Одеса, 2019.

Дисертацію присвячено науковому дослідженню особливостей становлення та розвитку демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні, сутності формування суддівського корпусу на демократичних засадах, а також впливу демократичних засад формування суддівського корпусу на якість та ефективність здійснення правосуддя.

На основі комплексного аналізу теоретичних напрацювань та норм чинного законодавства України визначено історичні етапи розвитку демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні. Визначено зміст та юридичні властивості поняття «демократичні

засади формування суддівського корпусу». Окреслено складові системи демократичних засад формування суддівського корпусу в Україні: нормативно-ціннісні засади та інституційні засади. Обґрунтовано, що формування суддівського корпусу шляхом безпосередньої участі народу у цьому процесові покликано забезпечити справедливий, відкритий та неупереджений спосіб формування суддівського корпусу та покласти в його основу демократичні засади. Окреслено проблемні аспекти та перспективи модернізації демократичних засад формування суддівського корпусу в Україні з урахуванням світових тенденцій формування суддівського корпусу на демократичних засадах.

На підставі аналізу чинного законодавства та відповідних наукових розробок сформульовано конкретні пропозиції щодо удосконалення основних напрямків формування суддівського корпусу на демократичних засадах.

Ключові слова: демократичні засади, правосуддя, призначення суддів, суддівський корпус, формування суддівського корпусу, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада правосуддя, гарантії незалежності суддів, суддівське самоврядування.

АННОТАЦИЯ

Слободяник Н.С. Развитие демократических начал в формировании судейского корпуса в Украине. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 «Судостроительство; прокуратура и адвокатура». – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Министерство образования и науки Украины, Одесса, 2019.

Диссертация посвящена научному исследованию особенностей становления и развития демократических начал в формировании судейского корпуса в Украине, сущности формирования судейского корпуса на демократических началах, а также влияния демократических основ формирования судейского корпуса на качество и эффективность правосудия.

На основе комплексного анализа теоретических наработок и норм действующего законодательства Украины определены исторические этапы развития демократических начал в формировании судейского корпуса в Украине. Определены содержание и юридические свойства понятия «демократические принципы формирования судейского корпуса». Определены составляющие системы демократических основ формирования судейского корпуса в Украине: нормативно-ценностные основы и институциональные основы. Обосновано, что формирование судейского корпуса путем непосредственного участия народа в этом процессе призвано обеспечить справедливый, открытый и беспристрастный

способ формирования судейского корпуса и положить в его основу демократические начала. Определены проблемные аспекты и перспективы модернизации демократических основ формирования судейского корпуса в Украине с учетом мировых тенденций формирования судейского корпуса на демократических началах.

На основании анализа действующего законодательства и соответствующих научных разработок сформулированы конкретные предложения по совершенствованию основных направлений формирования судейского корпуса на демократических началах.

Ключевые слова: демократические начала, правосудие, назначение судей, судейский корпус, формирование судейского корпуса, Высшая квалификационная комиссия судей Украины, Высший совет правосудия, гарантии независимости судей, судейское самоуправление.

SUMMARY

Slobodianyuk N.S. Development of democratic principles in the formation of the judiciary in Ukraine. – Qualifying research paper as a manuscript.

Dissertation for an academic degree of Ph.D. in Law in speciality 12.00.10 «Judiciary: Public Prosecution Service and Advocacy». – National University «Odessa Law Academy». Ministry of Education and Science of Ukraine, Odessa, 2019.

This dissertation is dedicated to the scientific research of peculiarities of the origin and development of democratic principles in the formation of the judiciary in Ukraine, core of the judicial formation on democratic principles and influence of democratic principles in the judicial formation on the quality and strength of justice.

The work is based on a comprehensive analysis of theoretical development and norms of the current legislation of Ukraine which enabled to define the historical stages of the democratic principle development in the formation of the judiciary in Ukraine. The content and judicial properties of the «Democratic principles of the judicial staff formation» notion have been defined. The main components of the system of democratic principles of the judiciary formation in Ukraine have been described: normative and value principles and institutional principles. It is substantiated that the judiciary formation by way of direct participation of the people in this process should ensure just, open and impartial participation of the people in this process and impart it the direct democratic basis. The challenges and prospects of modernization of democratic principles of the judiciary formation in Ukraine with due account of the global trends of the judiciary formation on democratic principles have been delineated.

The performed analysis of the current legislation and relevant scientific research allowed of presenting specific proposals concerning improvements of the main directions for the formation of the judiciary on democratic principles.

Keywords: democratic principles, justice, appointment of judges, judiciary, formation of the judiciary, High Judicial Qualifications Commission of Ukraine, High Judicial Council, guarantees of judicial independence, judicial self-government.

Підписано до друку 01.07.2019.
Формат 60×90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавництво ПП «Фенікс»
Свідоцтво ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел.: 7777-591.